

Ravnateljica ZKM-a Snježana Abramović Milković

DVA DANA PRIJE PRIJEMNOG ISPITA ODUSTALA SAM OD MEDICINE, ŠTO JE BILA ODLIČNA ODLUKA JER SAM HTJELA ŽIVOT PROVESTI U KAZALIŠTU, A NE U BOLNICI

Razgovarala: **LAURA ŠIPRAK**

Završila je eksperimentalni biologiju, ali je srce vuklo u ples i koreografiju. Treći put je na čelu ZKM-a, njen program je kazališno vijeće ocijenilo visokom ocjenom, a 'preživjela' je i promjenu politike. Za sebe kaže da je predana kazalištu, a njegovu ulogu u društvu shvaća vrlo ozbiljno

Nastavak na sljedećoj stranici →

Radila sam kao koreografkinja vlastitih predstava, u operama, ali i kao suradnica za scenski

Za kazalište, kako kaže, ne smiju postojati granice, njih moramo prelaziti i pomicati. Ona je ravnateljica ZKM-a, Snježana Abramović Milković. Rođena je 2. studenoga 1961., a 1980. je diplomirala na Školi za balet i ritmiku Ane Maletić u Zagrebu, na Odsjeku ritmike i plesa. 2004. sudjelovala je u Programme Courants du Monde u organizaciji Maison des Cultures du Monde i Ministarstva vanjskih poslova Republike Francuske koji je realizirala proučavajući produkcijske modele i načine financiranja plesnih centara u Francuskoj, kao i modele organizacije Ministarstva kulture Francuske. Inače vrlo odmjereni u izjavama, Expressu je dozvolila da zagrabimo malo dublje.

Express: Ovo Vam je treći mandat na mjestu ravnateljice, kazalište je pod Vašom palicom osvojilo 30-ak nagrada, ostvarujete brojne suradnje u regiji. Jesu li izazovi nestali s toliko iskustva? Prvi mandat je bio najteži, taj period je bio kao neka intenzivna pripremna faza

morala baviti i produkcijom, i organizacijom, i ugovaranjem gostovanja, i inozemnim suradnjama uz kreaciju, znala sam što je to odgovornost, ali isto tako što to znači kad nikad ne "zatvoriš vrata" ureda. Tako je i s ravnateljskim poslom, ne možeš se isključiti i reći moje radno vrijeme je završilo.

Express: Što su Vam najveći izazovi? Svakako su izazovi uskladiti kreativni program i realne mogućnosti realizacije predstava s obzirom na financijske i tehničke mogućnosti. Kao i probijanje kroz procedure kojih je sve više, tako da imam osjećaj da, unatoč namjeri uvođenja istih zbog transparentnosti poslovanja, procedure postaju svrha sami sebi i otežavaju kreativne procese. Birokratizacija kulture koja se događa je velika opasnost, ali i izazov u kojem ne smijemo zaboraviti da je ipak program najvažniji.

Express: Otkud magistra eksperimentalne biologije u kazalištu

Biologija je bila nastavak mog srednjoš-

Biologija je bila nastavak mog srednjoškolskog obrazovanja u matematičkom razredu V. gimnazije i moje neodlučnosti što bih studirala. Kod nas nije bilo plesne akademije, a ples me je jedini istinski zanimao pa sam se nakon završene Škole za ritmiku i ples 'Ana Maletić' odlučila za PMF

za razvoj načina funkcioniranja kazališta kakvo sam zamislila uz uspostavljanje vlastitog osobnog pečata u kreiranju programa. Veliki izazov su bila i očekivanja javnosti, a i naravno ansambla jer je ZKM respektabilno kazalište i trebalo je zaista dokazati da će se zadržati nivo rada, a sad s ponosom mogu reći i podignuti ljestvica funkcioniranja, i to kroz teške financijske periode, kao i period pandemije. Sad imamo sjajan tim u kazalištu koji realizira mnogo projekata, međunarodnih suradnji, kao i suradnji s nezavisnom scenom i održava tri objekta, jer ZKM do njegova osamostaljenja upravlja i Zagrebačkim plesnim centrom. Ravnateljski posao, po meni, nije statusni simbol, nego veliki rad i trud, ali u kazalištu bez dobre organizacije i timskog rada nema uspjeha. Uvijek su prisutni izazovi jer oni ovise i o društveno ekonomskoj situaciji, zakonodavstvu, odlukama osnivača... U početku sam osjećala golemo opterećenje zbog nove odgovornosti koju sam preuzela, ali kako sam se do tada, kao umjetnica,

kolskog obrazovanja u matematičkom razredu V. gimnazije i moje neodlučnosti što bih studirala. Kod nas nije bilo plesne akademije, a ples me je jedini istinski zanimao pa sam se nakon završene Škole za ritmiku i ples "Ana Maletić" odlučila za PMF. Dva dana prije prijemnog ispita odustala sam od medicine, što je bila odlična odluka jer sam htjela život provesti u kazalištu, a ne u bolnici. Drago mi je da sam završila PMF, a cijelo se vrijeme bavila suvremenim plesom, ta kombinacija nije nemoguća, pa STEAM je program koji uz kritičko i logičko zaključivanje potiče kreativan pristup i traženje kreativnih rješenja problema, umjetnost ravnopravno stoji uz matematiku. To daje širinu i zapravo otvara pogled. Zalažem se da umjetnost postane važan dio obrazovnog sustava.

Express: Vi ste i plesačica, nedostaje li Vam ples?

Nedostaje mi prije svega kreativni rad na predstavama. Radila sam kao koreografkinja vlastitih predstava, u operama, ali i kao suradnica za scenski pokret

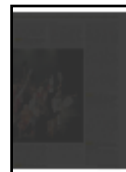
u dramskim predstavama, tako da se takvih vrsta angažmana s nostalgijom sjetim, ali sve kompenziram osjećajem zadovoljstva kad ZKM dobije još jednu uspješnu predstavu, to je i plod mog kreativnog rada, izbor redatelja, izbor teme, uspješna međunarodna gostovanja, uspješne koprodukcije.

Express: Umjetnici su većinom ljudi s posebnim osjećajem za društvo, koliko je teško nositi se s toliko jakih karakte-

ra koji osjećaju svijet na malo drugačiji način od ostatka ljudi?

Kako sam od mladosti dio tog svijeta, ne osjećam napor, nego se u tom okruženju osjećam zaštićeno, umjetnici su najčešće emotivno osjetljiviji od "ostatka" ljudi, s velikom potrebom da unesu pozitivne promjene u društvo, ne robuju formama, otvoreni su i nisu ksenofobni, ili bi takvi trebali biti. Ja kazališnu

pokret u dramskim predstavama, tako da se takvih vrsta angažmana s nostalgijom sjetim.

populaciju zovem nadnacijom, zato što u kulturnim krugovima raznih zemalja srećem ljude koji na isti način razmišljaju o stvarnosti, jednako su srčani, empatični i žive za kazalište. To mi je predivno jer osjećam pripadnost toj kazališnoj naciji.

Express: U Vaša tri mandata promijenila se i gradska vlast. Koja je tajna ostanka kroz različita vodstva?
 Sigurno je da je politika ta koja odluču-

sezone?

Bit će vrlo zanimljivih premijera poput "Jezika kopačke" Boruta Šeparovića po tekstu Ivana Ergića i Filipa Grujića, predstava o nogometašima i mračnoj strani profesionalnog sporta, cijeloj nogometnoj "kulturi" koja se razvila oko tog sporta i psihičkim problemima mladih sportaša kad se trebaju nositi s neuspjesima. Zatim će Matija Ferlin režirati "Samo kraj svijeta" Jean-Luca

Lagarcea, intimnu dramu o obiteljskim odnosima u trenucima suočavanja s vlastitom smrtnošću. Predstava će se realizirati u koprodukciji s INK-om. Do kraja ove godine imat ćemo premijeru "U koga se uvrlo ovo dijete", hommage Zvezdani Ladiki, u režiji Ivana Đuričića, Marija Mirkovića i Grozdane Laić, upravo na četrdesetu obljetnicu premijerne izvedbe te dječje predstave. U predstavi su glumci isključivo polaznici našeg Učilišta izabrani audicijom. Do kraja sezone nas čeka praizvedba teksta Ivora Martinića "Sin, majka i otac sjede za stolom i dugo šute" u režiji Aleksandra Švabića. U drugom dijelu sezone prvi put će u Hrvatskoj režirati vrsni redatelj Miloš Lolić, upravo definiramo tekst i za kraj sezone nas čeka uzbudljiva suradnja s Paolom Magellijem i Željkom Udovičić. Osim toga, zahvaljujući našem stalnom dramaturgu Tomislavu Zajecu, jako se puno ulaže u scenska čitanja novih tekstova hrvatskih autora, a i dio smo mreže europskih kazališta poput CDN iz Madrida, KVS iz Brisela, Maxim Gorki iz Berlina i Nacionalne drame iz Vilnusa kroz program Europski rezidencijalni program za pisce. Sljedeće sezone ćemo organizirati i drugi vlastiti Showcase ZKM-a za inozemne direktore kazališnih kuća i festivala.

Express: Vaše učilište je desetljećima rasadnik glumačkih talenata i sigurno okruženje za mlade s umjetničkom 'crtom'. Koliko polaznika imate?
 Godišnje imamo od 1300 do 1400 polaznika dramskog, plesnog i lutkarskog studija. Uz profesionalni repertoar. ZKM posvećuje veliku pozornost još jednom svom segmentu rada, a to je rad s djecom od predškolske do studentske dobi. Kroz Učilište ZKM-a, čiji polaznici često glume uz bok s glumcima ZKM-a u profesionalnim predstavama, poput "Mi i oni", "Andeo od leda" itd. Učilište ZKM-a ima redovne godišnje produkcije, a samo u ovoj sezoni izvedeno je 106 produkcija na scenama Istra i Polanec ZKM-a uz profesionalnu tehničku podršku te 16 gostovanja. Učilište, osim što je rasadnik glumačkih talenata, i platforma je za razvoj publike kroz senzibilizaciju mladih za kazalište

Express: Postoji li potreba za izražavanjem kroz dramsku umjetnost kod mladih danas?

Apsolutno i mislim da su kreativne radionice prijeko potrebne mladima za psihički razvoj i stjecanje samopouzdanja. Kroz kreativnost se razvija emotivna inteligencija, a kasnije kroz život i snalažljivost u novim i izazovnim situacijama, također se razvijaju i socijalne vještine.

Nastavak na sljedećoj stranici →

je o kadru koji će voditi ustanove iako gradska vlast delegira tu odluku kazališnim vijećima u kojima ima većinu članova, i to je logično. Ne znam odgovor na to pitanje, naprosto sam se odlučila potpuno posvetiti radu i angažmanu u kazalištu, pretpostavljam da je kvaliteta ipak presudila jer najvažniji su repertoar i plasman kazališta.

Express: Koji su planovi za ZKM iduće

Imali smo sjajno gostovanje u Narodnom pozorištu s Frlićevim "Braćom Karamazovi" (na fotografiji), rekli su mi da se priča da je to bilo gostovanje sezone. Divan osjećaj ovacija u dupkom punom Narodnom pozorištu, kaže nam ravnateljica

Važno je da i žene budu u upravljačkim strukturama jer imaju snažnu volju i upornost

Express: Koji su izazovi rada s mladima?

Mislim da se radi samo o različitim doživljaju svijeta. Pristup informacijama je jako brz, a nove generacije većim dijelom žive viralan život od realnog. Tu eventualno dolazi do nesporazuma, ali svaka generacija odrasta u drukčijim okolnostima i ne treba rigidno očekivati da generacije budu identične. Koliko god mladi uče od nas, i mi učimo od njih.

Express: ZKM i odgaja nove naraštaje publike, koliko ste zadovoljni suradnjom sa školama? Jesu li Vam kina tu konkurencija?

Imamo sjajnu suradnju sa školama s obzirom da dolazak u kazalište ovisi o angažmanu profesora, a ne o službenom kurikulumu. Pri tome djeca gledaju i tematski snažne predstave koje proble-

pozorištu s Frlićevim "Braćom Karamazovi", rekli su mi da se priča da je to bilo gostovanje sezone. Divan osjećaj ovacija u dupkom punom Narodnom pozorištu. Planiramo zanimljiva gostovanja krajem ove i u sljedećoj sezoni, gostujemo treći put na Šekspirovu festivalu u Gdanjsku s predstavom "12. noć" u režiji Grzegorza Karzyne. U rujnu gostujemo s tri izvedbe "Čelave pjevačice" u Šangaj Dramatic Art Centru, u sklopu festivala 15. ACT Shanghai Contemporary Theatre Festival. Čeka nas i gostovanje u Teatru Nacional de Catalunya u Barceloni s "Eichmannom u Jeruzalemu", u Cankarjevu domu gostovat ćemo s "Mladeži bez boga", često smo gosti u programu Cankarjeva doma. Imamo još mnogo planova i vrlo sam zadovoljna međunarodnom suradnjom.

dijete" u režiji bivših polaznika Učilišta, a sadašnjih profesionalaca Ivana Đuričića, Marija Mirkovića i naše pedagoginje Grozdane Laić Horvat. Osim toga, uz suglasnost Gradske skupštine, Učilište ZKM-a je promijenilo naziv u Učilište ZKM-a "Zvezdana Ladika" u čast redateljici i dramskoj pedagoginji i spisateljici značajnoj ne samo za ZKM, nego i za cijelu hrvatsku kulturu.

Express: Sam nastanak ZKM-a je popriličan spomenik volji i potrebi za umjetnošću. Kako uspijevate ostati vjerni tom nasljeđu?

Gradski ravnatelji su i kreatori programa i poslovni ravnatelji, tako da se bavim i financijskom situacijom i rasporedom rada te pregovorima s redateljima, produkcijskim planovima, ljudskim resursima, međunarodnom suradnjom... Naravno ne sama, imam divne suradnike, sjajan tim, a nakon dva mandata i uvježban način rada i podjele poslova. Program je prioritet, a uz divnog dramaturga Tomislava Zajeca razgovori i promišljanja o tekstovima koje spajamo s redateljima, potrebi scenskih čitanja i predstavljanja mladih pisaca i dramaturga je više nego inspirativno. A ostajem vjerna potpunoj posvećenosti radu u ZKM-u, sve druge kreativne poslove sam isključila jer taj posao zahtijeva stopostotnu koncentraciju.

Express: Može li kazalište ikad "izumrijeti" dolaskom novih tehnologija?

Mislim da se u razdoblju koje je pred nama neće toliko promijeniti način rada kazališta koje je opstalo od antike, koliko će se samo neka nova digitalna iskustva koja nosimo iz ovoga vremena implementirati u budući rad. Već godinama nove tehnologije ulaze u kazališne postupke, formirali su se crossover žanrovi koje i mi povremeno istražujemo unutar poetike kazališta, ali unatoč tome "živa" izvedba je opstala kao temelj kazališnog iskustva te se u ovom vremenu bez "živog" kazališta najviše osjetio upravo nedostatak takve vrste komunikacije koja je upisana u temelje kazališta i prema tome je nezamjenjiva.

Express: Predstava "Halo, halo, ovdje Radio Zagreb" otvorila je i intimni pogled u svijet Božene Begović. Od nje, preko Zvezdane Ladike, put ZKM-a je poprilično određen ženama i emancipacijom. Jeste li ponosni što nastavljate taj put?

Da jako, važno je da i žene budu u upravljačkim strukturama jer imaju snažnu volju i upornost, pa ih ni najteža prepreka ne može odvratiti od cilja. Jako sam polaskana što imam čast nastaviti put tih jakih žena kojima se divim.

matiziraju probleme školstva ("Mi i oni"), probleme Z generacije odgojene u digitalnoj tehnologiji. Dobili smo i preporuku od Agencije za odgoj i obrazovanje za predstavu "Eichmann u Jeruzalemu" za više razrede srednjih škola, zbog potrebe suočavanja s temom holokausta, ali i ratnih zločina iz novije povijesti.

Express: Koje su prednosti za mlade kad dolaze u kazalište?

Svakako je prednost što ih ansambl ZKM-a tako kolegijalno i s punom pažnjom prihvaća kao ravnopravne sebi iako tek grade iskustvo. To mi je divno jer sam ja prije radila, kao mlada plesačica u hijerarhijskom obliku komunikacije. To je velika prednost mladim ljudima i ne samo glumcima kad ulaze u ZKM.

Express: Gostovali ste i u Beogradu po drugi put s "Braćom Karamazovima", kako ide ta suradnja?

Imali smo sjajno gostovanje u Narodnom

Do kraja ove godine imat ćemo premijeru "U koga se uvr glo ovo dijete", hommage Zvezdani Ladiki, u režiji Ivana Đuričića, Marija Mirkovića i Grozdane Laić, upravo na četrdesetu obljetnicu premijerne izvedbe te dječje predstave. U predstavi su glumci isključivo polaznici našeg Učilišta izabrani audicijom, kaže nam ravnateljica. Fotografija prikazuje premijernu izvedbu predstave.

Express: U ZKM-u je djelovala i Zvezdana Ladika, dramska pedagoginja po čijem modelu rade brojna kazališta za mlade u Europi i svijetu, takozvana 'zagrebačka škola'. Prošlo je 20 godina od njene smrti, pripremate li kakav program?

Da, kako sam napomenula, 6. prosinca ćemo imati remake kultne predstave Zvezdane Ladike "U koga se uvr glo ovo